

LLETRES

La poesia, múscul de la llengua

La poesia és el gènere literari més bandejat pel gran públic lector, però té una importància fonamental en el nivell literari d'una llengua

DAVID MADUEÑO SENTÍS

S'acostuma a dir que les nacions petites excel·leixen en la producció de poesia, tant en qualitat com en quantitat, i molts dels que ho diuen o ho citen solen ser catalans, ja que la nostra llengua disposa d'una llarga nòmina d'autors moderns que conformen el corpus bàsic de la recuperació literària, després d'anys de persecució i prohibició, i són autors que han destacat pels versos escrits. Potser aquesta prevalença del gènere líric està íntimament relacionada amb les necessitats de la llengua, molt més del que aparentment pugui semblar. De fet, si analitzem la relació dels poetes amb la seva gent, veurem que els punts més àlgids de contacte coincideixen amb els moments de major brillantor lingüística.

És paradoxal que els anys de decadència del català com a llengua literària estan compresos entre dos dels seus moments més brillants, el Segle d'Or valencià i la Renaixença del XIX. Entre Ausiàs March i Jacint Verdaguer no només hi ha un gegantesc buit productiu provocat per motius polítics i socials, també hi ha un canvi d'importància total del vers respecte de la societat: del cant amorós restringit a l'àmbit cortesà del primer període passem al cant nacional del segon, que és escoltat i valorat per les classes populars. En canvi, calen pocs anys (ni tan sols un segle) perquè el vincle entre la poesia i la societat torni a patir una nova transformació: les cultures de masses i l'avantguardisme converteixen el vers en un art incomprès, rescindint a una aristocràtica i escleròtica classe intel·lectual. Els darrers noms que l'opinió pública coneix estan lligats amb la resistència i la protesta de la postguerra franquista: Espriu i *La pell de brau*, Pere Quart i les *Corrandes d'exili*... A partir d'aquí, amb casos puntuals, com els de Miquel Martí i Pol i Joan Margarit, el poeta esdevé un individu anònim, només conegut i gaudit per aquelles persones que ingressen a la secta dels lectors de poesia.

Tant la producció poètica elevada d'una llengua com el català, amb prop de dotze milions de parlants, com el canvi d'aquests parlants respecte de la recepció de la seva lírica, són fenòmens que tenen una relació comuna poc evident però molt interessant de copsar, i que és més observable en l'actualitat, quan s'està produint un fenomen de recuperació de l'oralitat en la distribució del gènere literari que, en l'època de les noves tecnologies, esdevé irònic i paradoxal.

Però la poesia serveix per a alguna cosa?

Un dels intel·lectuals més brillants de les lletres anglosaxones, i excel·lent poeta, T.S. Eliot, en una conferència titulada "La funció social de la poesia", prova d'entreveure el valor aparentment immaterial del vers, que com un element físic ajuda a modelar el pols d'una llengua: "*En la història de les llengües europees es pot observar que la poesia és molt més local que la prosa. (...) Això ens resulta lògic quan ens adonem que la poesia té a veure principalment amb l'expressió de sentiments i emocions, i que els sentiments i emocions són específics, mentre que el pensament és general. (...) Per tant, no hi ha cap art més obstinadament nacional que la poesia. A un poble se li pot prendre la llengua, es pot suprimir i es pot obligar les escoles a ensenyar-ne una altra; però si no ensenyes aquell poble a sentir en una llengua nova, no has fet desaparèixer la vella. Reapareixerà en la poesia, que és el vehicle dels sentiments.*" No sé pas quins exemples devia prendre Eliot per escriure aquestes ratlles, o si coneixia i tenia en compte el cas català, però la nostra s'adequa perfectament al cas de llengua combatuda i perseguida al llarg de la història i que ha resistit precisament pel seu poble: si la llengua de què disposa una persona no només per comunicar-se sinó per al seu món interior és anomenada "materna", és precisament perquè esdevé el bressol de la seva construcció personal. Per això, quan els autors del Renaixement

festival primavera poètica

del 27 d'abril al 2 de juny
la Garriga 2012

Cartell de l'edició
2012 del Festival
Primavera
Poètica
de la Garriga

s'encaren a la creació poètica des dels valors romàntics, que s'endinsen en l'humus del folklore i en la traducció literària del sentiment més arrelat, l'obligació de fer-ho en castellà, llengua de prestigi per a les ments modelades durant cent anys pel decret de Nova Planta de Felip V, els condueix a uns textos que resulten violents per la poca autenticitat que desprenen, per l'encartrament sintàctic i expressiu. D'aquí que, malgrat el sacrilegi intel·lectual que en aquella època suposa, recuperin el català com a llengua de cultura, i la prestigiïn així només amb la producció d'obres, sinó també recuperant i promovent els referents de la tradició pròpia.

El poeta artista

L'especificitat del material amb què treballa la

lírca fa que aquesta "protegeixi" la llengua que l'expressa. Per tant, la llengua dota la poesia de temes i referents. Però al mateix temps s'estableix un efecte simbiòtic, ja que el gènere líric permet que aquesta llengua faci múscul, entreni un registre més elevat. Tornant a Eliot: "Podem dir que el deure del poeta, com a poeta, només és indirectament envers el seu poble. El seu deure directe és envers la seva llengua, primer per conservar-la i, en segon lloc, per ampliar-la i millorar-la. En expressar el que les altres persones senten també canvia el sentiment pel fet de fer-lo més conscient. Fa que les persones siguin més conscients del que ja senten i, per tant, els ensenya alguna cosa d'elles mateixes." D'una banda, la poesia exerceix de proteccionista d'una llengua, ja que l'ús d'una llengua la prestigia i l'habilitat dels qui la tracten en aquest nivell creatiu la forcen, la treballen, la modelen i l'amplien a la recerca de majors possibilitats expressives. I, a la vegada, el poble que l'utilitza en rep aquest resultat i esdevé més conscient d'aquestes possibilitats.

Encara ens fem creus del ressò mediàtic que va suposar el traspàs de mossèn Cinto l'any 1902, tenint en compte que vivim en una època en què el poeta només apareix esbiaixadament a la televisió quan ha obtingut un premi important, quan algun cantant famós adapta algun dels seus poemes (o un exfutbolista i entrenador en lloa les virtuts), o bé quan les seves peculiaritats físiques i psicològiques el converteixen en carn de canó de la sàtira i paròdia *light* de *prime time*. L'enterrament massiu de Verdaguier és un exemple de com un poble pot arribar a copsar, fins i tot de gairell, el treball que exerceix el poeta, ni que sigui pel que fa a les possibilitats. És evident que la lírica que obté més ressò entre el públic més general és aquella que apel·la a l'especificitat més bàsica del sentiment, però això no és dolent, empobridor o simplificador si qui ho fa hi posa una qualitat literària a prova de bomba. I tanmateix, la societat moderna havia de trencar aquest lleu punt de contacte entre lírica i poble, de manera que esdevindrien cada vegada més estranys i irreconeixibles els uns als altres.

El poeta ciutadà

Tot reprenent Eliot: "Però les persones no només experimenten el món de maneres diferents en llocs diferents, també l'experimenten de maneres diferents en moments diferents. De fet, la nostra sensibilitat canvia constantment, a mesura que canvia el món que ens envolta. El nostre món no és el mateix dels xinesos o els hindús, però tampoc no és el mateix del dels nostres avantpassats de fa uns centenars d'anys." Aquestes paraules

d'Eliot podrien servir per ajudar a entendre el perquè del trencament del lligam a què ens referíem. Els missatges del món contemporani es trivialitzen fins a la simplificació publicitària. La Segona Guerra Mundial acaba d'esmicolar el concepte que l'individu tenia de si mateix i que la primera gran guerra ja va posar en entredit. És famosa la frase de Theodor Adorno que diu que, després de tant d'horror, es fa impossible d'escriure poesia. Per això canvia la recepció que el món, més enllà dels entesos, té de la lírica. El pavelló públic és ocupat per la música popular, molt més immediata.

Només en casos puntuals el poeta és convidat a la festa com a pedra de toc, com a traducció sublim dels anhels immaterials d'un poble, i així els noms del segle XX que ens vénen al cap s'han convertit en icones de la protesta civil: García Lorca, Pablo Neruda, Salvador Espriu, Pere Quart, Miguel Hernández... Si no és així, el poeta esdevé un ciutadà qualsevol més, un nom i una cara anònima que només identifiquen els amants del gènere.

El poeta cibernauta

Tanmateix, els darrers anys alguna cosa ha començat a canviar i a moure's en el món versaire català. L'entrada de les noves tecnologies, aquest ens estrany i enemic de la lletra impresa, paradoxalment n'és en part responsable, i per bé. Les noves fornades de creadors ja no depenen (ni busquen dependre) tant de l'oficialitat, tal com passava amb les generacions més immediatament pretèrites, i disposen de nous espais de difusió. A la llarga, però, segueix essent la crítica i els jurats els que segueixen establint un criteri final de qualitat per establir els noms i les obres més remarcables, que han de seguir la petja i han d'ocupar el lloc d'aquells que citem com a indispensables per entendre els valors literaris de la nostra llengua. El que ha canviat és l'accés als canals de difusió: el públic veu la poesia com una entitat més propera, lluny del celibat sacralitzador, i molta gent perd la por psicològica que suposa enfrontar-se a una creació tan allunyada de la banalitat mercantilista, amb el benentès que sigui un treball d'una certa qualitat. A Barcelona, el punt neuràlgic de les activitats líriques s'ha focalitzat els darrers anys en el local *l'(h)original*, per l'escenari del qual han passat els noms d'aquells que avui dia tenen un nom de futur poètic, d'entre els quals la nòmina que formen les col·leccions "Alabatre" de LaBreu Editorial i "La cantàrida" d'Edicions Documenta Balear. Fins i tot un d'ells, Josep Pedrals, ha encapçalat amb el músic Guillamino un projecte de recerca de contacte entre el recitat líric i la música

electrònica, trencant la rigidesa del paper escrit i donant al vers molta més llibertat i espontaneïtat, que ha cristal·litzat en el CD i llibre *En/Doll*.

A la xarxa, el col·lectiu Versos.cat (www.versos.cat) és una associació de poetes que comparteixen un espai virtual de publicació, i que ofereixen per tot Catalunya recitals que uneixen per unes hores una part dels seus components, habitualment els més propers a la zona. No només ha canviat el contacte amb el lector i el mètode de difusió, sinó també el contacte entre els creadors i fins i tot la possibilitat d'encetar converses i debats, substituint el cafè pel cibercafè més pur.

Un altre fenomen molt interessant és l'aparició de festivals poètics més o menys oficials, que proliferen per Catalunya com bolets, i que té en el Festival Primavera Poètica, en la Festa de la Poesia de Sitges i en el Festival de Poesia de Sant Cugat del Vallès els millors exemples. En aquest sentit, es tracta d'iniciatives molt positives pel que tenen de desconnexió i alternativa respecte de Barcelona. Pel que fa a la nostra ciutat de Sabadell, els components de Papers de Versàlia han tirat endavant algunes iniciatives en aquest sentit, com les Poètiques de Tardor de l'any 2009 o el recital de Festa Major anual, que acostuma a reunir un centenar de persones entre el públic assistent.

Sempre s'ha parlat de forma un xic despectiva de la "mala salut de ferro" de la poesia. Assumint que es tracta d'un gènere molt experimental i abstracte respecte de la narrativa, que viu amagat entre les pàgines de cultura dels periòdics, que els seus lectors habituals són en gran part els mateixos que n'escriuen, que exigeix del lector una certa preparació per copsar-ne bona part de la proposta... Dic que assumint tot això, és curiós veure que som una mica més enllà del que s'hauria considerat fa unes dècades. Les generacions van passant a bon ritme, sempre hi ha planter lírica, i de tant en tant apareixen autors i autores que forgen una carrera digna d'excel·lir. I el més important, el gran públic ha recuperat la curiositat per escoltar què coi diuen els hereus dels rapsodes, més enllà de les grans gestes dels guerrers moderns, o més enllà dels sopars de duro de la narrativa més triturada de l'actualitat. En temps confusos de gran liquidesa es produeix un retorn a la simplicitat aparent, a l'autenticitat de fons, a les paraules recitades a poc a poc, cuites al caliu, que tinguin una càrrega de sentit evident i no s'enlairin a la primera de canvi. En definitiva, molta gent torna a preguntar als poetes si tenen alguna cosa a dir, que ara és el moment d'escoltar-los quan ningú més ja no diu res d'interessant i tothom calla o crida.